

Заняття № 8.

Роль митця в суспільстві, служіння музи й народові, суть людського щастя, вдячності в ліро-епічній поемі Лесі Українки «Давня казка»

*...Лесі Українка не силується на Шевченків пафос, не переживає його термінології; у неї є свій пафос, своє власне слово... У самої наболіло в душі чимало, у самої поетичне слово доспіло і сиплеться, мов золота пшениця...
І. Франко*

Окрилюймося!

«Давня казка» написана 1893 року. На той час Леся Українка вже була зрілим поетом. Уперше цей твір був опублікований у львівському журналі «Життя і слово» за 1896 рік, а пізніше – у другій збірці віршів «Думи і мрії». У цей час у мистецтві все частіше лунали заклики творити «мистецтво заради мистецтва», тобто твори, незалежні від суспільного життя.

Лесі Українка розуміла, що в умовах бездержавності мистецтво, і література зокрема, не повинно стояти осторонь. Отже, у поемі вона порушує *тему ролі поета в суспільстві*. Читачам пропонується поміркувати над тим, чи справді мистецтво є тією духовною силою, що здатна змінювати світ.

Для вираження своїх поглядів авторка обрала форму ліро-епічної поеми, надавши їй окремих рис казкового твору. Приміром, вона використала доречну в казці сталу словесну формулу «десь, колись, в якійсь країні...», що готує читачів до сприйняття розповіді. Твір також має невеликий вступ із заохочувальним запитанням до уявних слухачів: «Може б, хто послухав казки?». Залучення цих та деяких інших казкових елементів посилює художню умовність історії про поета й лицаря: «Бо у казці, та ще в віршах, / Все можливо, добрі люде».

Поема побудована на **антитезі воля - рабство**. В основу поеми покладено протистояння двох життєвих позицій, двох різних поглядів на людські цінності та щастя. Протиставлення знаходить вираження в образах безіменного поета (свобода моральна й фінансова незалежність) і лицаря Бертольдо (залежність від матеріальних благ прагнення всіх підпорядкувати своїй волі). Також це осмислюється як непримиренна боротьба правдивого слова та «діла соромного». У цьому її твір наближається до казкового, у якому відбивається властивий народному світогляду поділ на «правду» і «кривду».

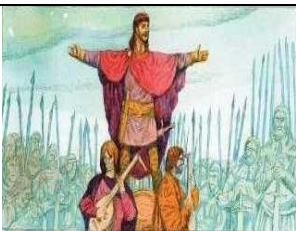
Отже, на зіткненні інтересів головних героїв поеми побудовано **конфлікт твору**.

Порівняльна характеристика поета і графа

Найяскравішим персонажем «Давньої казки» є талановитий поет, який творчу свободу узгоджує з відповідальністю перед своїм народом. Поза сумнівом, у цьому образі втілилися переконання самої авторки. Недарма Леся Українка зізнавалася: «Я сама подібна до героя моєї «Давньої казки»,— що то тільки й мав талант до віршів не позичений, а власний». Її поет понад усе цінує свободу, але ніколи не відчувається самотнім, задовольняється малим, але водночас вважає себе найбагатшим, бо весь світ – це його «багатство-панство». Суперечка Бертольдо з поетом досить показова: двоє людей розмовляють ніби однією мовою, але не знаходять порозуміння. Їх розділяє не мова, а життєві цінності. Нехтуючи матеріальними багатствами, поет віддає перевагу творчості – лише з нею він «щасливий завжди й вільний». Бертольдо впевнений, що все в цьому світі вирішують багатство й влада. Близький

поетові «надхмарний світ» творчої уяви лицар без вагань готовий проміняти на «справжнє графство». Не дивно, що у відповідь на почуті від поета слова він імпульсивно вигукує: «Боже! Чоловік сей божевільний!». Образи персонажів розкриваються як у словах, так і в діях. Співець допомагає Бертольдо завоювати серце коханої, його пісні прокладають лицареві шлях до розкішного життя та графського титулу. Однак Бертольдові не знайоме почуття вдячності: він міряє інших за власною міркою, використовуючи людей для досягнення мети. Такі жадані влада й багатство не приносять лицареві щастя, навпаки, вони руйнують його душу, перетворюючи володаря на жорстокого тирана. Коли ж гостре поетичне слово стає на оборону народних прав, Бертольдо зваблює автора пісень лаврами придворного поета. «Не поет, хто забуває / Про страшні народні рани...» – такі слова рішуче лунають у відповідь. Навіть загроза смерті не може здолати митця. І в темниці він відчувається вільним, бо немає сили, яка б спинила його «думи-чарівниці».

	Поет	Бертольдо	
Спільне			
Молоді люди, розуміють силу слова, дотепні, гострі на язик, визнають красу кохання, розумні.			
Відмінне			
	Предмет зіставлення		
<i>Бідний</i>	Статки	<i>Багатий</i>	
<i>Талановитий</i> <i>Розумний</i> <i>Байдужий до побутових незручностей</i> <i>Чесний, порядний, тримає слово</i>	Риси характеру	<i>Погордливий</i> <i>Зухвалий</i> <i>Понад усе цінує матеріальне благополуччя</i> <i>Слова не дотримується</i>	
<i>Залюблений у красу природи, світу</i>	Ставлення до природи	<i>Байдужий до краси світу</i>	
<i>Уболіває за простих людей, виступає проти несправедливості</i>	Ставлення до людей	<i>Без міри користується владою, що приводить народ до зубожіння</i> <i>Жорстокий</i>	

Знищення жорстокої тиранії не припиняє протистояння. Із покоління в покоління продовжується боротьба «діла соромного» та правдивого слова, тож поетеса дає зрозуміти, що розв'язка в цьому драматичному змаганні лишається відкритою. Поєднуючи в єдине ціле поезію та правду, Леся Українка підкреслює непереможну силу творчості, наголошує на виключному значенні духовних цінностей. *Ідея поеми* - утвердження думки про високе призначення мистецтва та його всеперемагаючої сили.

Художні особливості поеми

Тропи	епітети, метафори, порівняння, гіпербола	Сумна діброва, рими-соколята, думи-чарівниці, «сонечко червоне заховалось за діброву», «час летів», «розливався людський стогін всюди хвилею сумною», «пісні ідуть по людях»...
Поетичний синтаксис	антитеза, інверсія, фразеологізми	«час летів, немов на крилах», «у мужички руки чорні, в пані рученька тендітна», «спіймати вітру в полі», «краще смерть, ніж вічний сором»
Лексика	історична, західно-європейська	граф, графство, герольди, лицарі, мури замку, лютні, придворний стрілець
Комічне	іронія, сатира	В іронічному плані вживаються слова «лицар» і «лицарство» щодо Бертольдо і його воїнів. В Україні «лицар» — мужня, саможертвна, благородна людина, захисник волі. Таким лицарем Леся Українка вважала поета: <i>Нас таки чимале військо Маєм свого отамана, Він у нас відважний лицар.</i> З іронією написані окремі рядки поетових пісень. У сатиричному плані показано взаємини між графом і народом
Система віршування		
Казкові елементи	Умовність ситуацій, повтори, три зустрічі, боротьба добра зі злом	